

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ὁ Ἅγιος καὶ ὁ Μάρτυρας στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Εἰσηγήσεις IB' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας. Ὑπεύθυνος: Καθηγητὴς Στυλιανὸς Γ. Παπαδόπουλος, Ἀθήνα, 1994, σχ. 24X17 ἐκ., σελίδες 294.

Ἡ σπουδαιότης καὶ ἡ σημασία τῆς παρουσίας τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Μαρτύρων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ὡς καὶ τὰ προβλήματα τῆς διακηρύξεως τῆς ἀγιότητος τῶν Ἁγίων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀπετέλεσαν τὸ θέμα τοῦ IB' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας, τὸ ὁποῖον, ὡς καὶ τὰ προηγηθέντα ἔνδεκα Συνέδρια, ἐνεψυχώθη ὑπὸ τοῦ ζήλου τοῦ σκαπανέως καὶ ὑπευθύνου τῆς ὀργανώσεως αὐτῶν Καθηγητοῦ τοῦ τομέως Πατερικῆς Θεολογίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Στυλιανοῦ Γ. Παπαδοπούλου. Συνδιοργανωτὴς τοῦ IB' Συνεδρίου αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἥτις διέθεσε οἰκονομικὰ μέσα, ὀργανωτικὴν πείραν καὶ τὴν ὥραϊαν αἰθουσαν τελετῶν αὐτῆς διὰ τὴν μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας πραγματοποιήσιν αὐτοῦ τὸ θέρος τοῦ 1993 (5-7 Ἰουλίου).

Ἡ «Ἀποστολικὴ Διακονία», κατανοοῦσα τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ παιδευτικὴν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα τῶν Εἰσηγήσεων τῶν Ὁμιλητῶν τοῦ Συνεδρίου καὶ θεωροῦσα, διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἐπιβεβλημένην καὶ ἀναγκαίαν τὴν εὐρύτεραν κυκλοφορίαν των, προέβη, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Στυλιανοῦ Παπαδοπούλου καὶ τῶν Εἰσηγητῶν, εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Τόμου, ἐν τῷ ὁποίῳ περιλαμβάνονται αἱ Εἰσηγήσεις τοῦ IB' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Ἅγιος καὶ ὁ Μάρτυρας στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας».

Αἱ Εἰσηγήσεις αὐταὶ εἶναι αἱ ἑξῆς:

1) «*Μάρτυς*» καὶ «*Ἅγιος*» στὴν *Παλαιὰ Διαθήκη* (Κωνστ. Σ. Βλάχου, Ἐπικ. Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν) (σσ. 9-36). 2) *Ἡ ἔννοια τοῦ Ἁγίου καὶ τοῦ Μάρτυρα στὴν Καινὴ Διαθήκη* (Γεωργίου Γαλίτη, Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν) (σσ. 37-45). 3) *Οἱ Ἅγιοι ὡς παράκλητοι τῶν πιστῶν καὶ τὰ χαρίσματά τους* (Ἄντ. Παπαδοπούλου, Καθηγητοῦ - Κοσμήτορος Θεολ. Σχολῆς Παν/μίου Θεσσαλονίκης) (σσ. 46-55). 4) *Ὁ Ἅγιος καὶ ὁ Μάρτυρας ὡς μιμητὴς τοῦ Πάθους τοῦ Κυρίου* (Πρωτοπρεσβυτέρου Γεωργίου Δ. Μεταλληνοῦ, Ἀναπλ. Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν) (σσ. 56-68). 5) *Ὁ Χριστοκεντρικὸς χαρακτήρας τοῦ Μαρτυρίου τῶν Νεομαρτύρων* (Χριστοῦ Θ. Κρικῶνη, Καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης) (σσ. 69-81). 6) *Ἡ ἄσκηση τοῦ Ἁγίου - Τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως* (Χαρ. Γ. Σωτηροπούλου, Ἀναπλ. Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν) (σσ. 82-96). 7) *Ἀγιολογικὰ Κείμενα - Μαρτύρια καὶ Βίοι (Ἐμφάνιση καὶ Μορφὴ)* (Σπυρίδωνος Δημ. Κοντογιάννη, Λέκτορος Θεολ. Σχολῆς Παν/μίου Ἀθηνῶν) (σσ. 97-112). 8) *Οἱ ἀλείπτες τῶν Νεομαρτύρων* (π. Γεωργίου Δορμπαράκη) (σσ. 113-132). 9) *Ἡ παρησία τοῦ Ἁγίου καὶ τοῦ Μάρτυρα* (Δημ. Κουτσούρη, Θεολόγου - Master Phil.) (σσ. 133-141). 10) *Οἱ πρῶτοι Ἅγιοι καὶ Μάρτυρες στὶς Ὁρθόδοξες Σλαβικὲς Ἐκκλησίες* (Δημητρίου

Β. Γόνη, Ἐκκλησιολογία (σ. 142-169). 11) *Διακήρυξη ἀγιότητας Ἁγίου (Ὅχι: ἀγιοποίηση - ἀναγνώριση - ἀνακήρυξη)* (Στυλιανού Παπαδοπούλου, Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν) (σ. 170-182). 12) *Τὸ Ἅγιο ὡς Ὑπέρολογο στὴ Φιλοσοφία καὶ στὴ Θεολογία* (Μιχ. Κ. Μακράκη, Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν) (σ. 183-202). 13) *Οἱ Ἅγιοι καὶ οἱ Μάρτυρες στὴν Ὑμνογραφία* (Θεοχάρη Δετοράκη, Καθηγητοῦ Παν/μίου Κρήτης) (σ. 203- 215). 14) *Ἅγιοι καὶ Μάρτυρες στὴ Βυζαντινὴ Εἰκονογραφία* (Κωνσταντίνου Π. Χαράλαμπίδη, Ἐκκλησιολογία, Καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης) (σ. 216-233 μετὰ πολλῶν φωτογραφιῶν εἰκόνων). 15) *Ἀρχαῖα Μαρτύρια καὶ Χριστιανικοὶ Ναοὶ - Ἡ ἐπίδραση τῆς τιμῆς τῶν Μαρτύρων στὴ λατρευτικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας* (Γεωργίου Β. Ἀντουράκη, Ἐκκλησιολογία, Καθηγητοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν) (σ. 234-292 μετὰ πλουσίου εἰκονογραφικοῦ παραρτήματος). Τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει καὶ Σημείωμα τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας» (σ. 3-4), Πρόλογον τοῦ Καθηγητοῦ Στυλιανοῦ Παπαδοπούλου (σ. 5) καὶ τὸ Πρόγραμμα τοῦ ΙΒ' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας (σ. 6-8), «στοιχειωθετῆθηκε, τυπώθηκε καὶ βιβλιοδετῆθηκε ἀπὸ τὴν «Ἐπιτάφος» ΑΒΕΕ γιὰ λογαριασμὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν ἐπιμέλεια τῆς Διευθύνσεως τῶν ἐκδόσεών της» (Εὐάγγελος Π. Λέκκος, Εὐάγγελος Γ. Καρακοβούνης, Νικόλαος Κ. Βασιλειάδης καὶ Κωνσταντῖνος Π. Παπαθανασίου) (σ. 295).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται προφανὴς ἡ σπουδαιότης τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Τόμου, ὅστις δύναται νὰ δώσῃ ἀφορμὴν πρὸς ἐμπλουτισμὸν τῆς Ὁρθοδόξου Ὀμιλητικῆς καὶ Κατηχητικῆς, δοθέντος ὅτι τὸ ὀρθόδοξον κήρυγμα καὶ τὸ καθ' ὅλον χριστιανικὸν παιδαγωγικὸν - μορφωτικὸν ἔργον πρέπει, — ὡς ἐτονίσθη ὑπὸ τοῦ γράφοντος ἐν σχετικῇ συζητήσει κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ΙΒ' Συνεδρίου Πατερικῆς Θεολογίας—, νὰ προβάλλουν εἰς τοὺς ἀκροατὰς καὶ εἰς τοὺς διαπαιδαγωγουμένους ζωντανὰ πρότυπα πρὸς μίμῃσιν. Πρέπει νὰ καταστῇ συνειδητόν, ὅτι οἱ Ἅγιοι καὶ Μάρτυρες δὲν ὑπῆρξαν ὑπερφυσικὰ ὄντα ἐκτὸς τόπου καὶ χρόνου, ἀλλὰ ἄνθρωποι, ἀντιμετωπιζόμενοι προβλήματα παραπλήσια πρὸς τὰ ὑφ' ἡμῶν ἀντιμετωπιζόμενα. Ἐπομένως ἡ ἀγιότης δὲν εἶναι μοναδικὸν προνόμιον παρωχημένων ἐποχῶν. Πρέπει καὶ σήμερον νὰ καταστῇ ὄρατὴ εἰς τὸν βίον τῶν Χριστιανῶν ὡς συνεχῆς ἐν Χριστῷ προσπάθεια πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ τὸ βέλτιον. Ὑπὸ τοιαύτην ὀπταίην γωνίαν θὰ ἦτο ἰσῶς ἐνδεδειγμένη ἡ ἐν τῷ Συνεδρίῳ καὶ τῷ μὲν ὑπαρξίς εἰσηγήσεως προβαλλούσης τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ συσχετισμοῦ Ἀγιολογίας καὶ Ὀμιλητικῆς ἢ Κατηχητικῆς (Πρβλ. τὴν μελέτην ἡμῶν: *Οἱ Νεομάρτυρες εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς*, Ἀθήναι 1987).

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὀφείλονται χάριτες εἰς τὸν συνάδελφον κ. Στυλιανὸν Παπαδόπουλον καὶ εἰς τὴν «Ἀποστολικὴν Διακονίαν» διὰ τὴν μερίμνη αὐτῶν ἐκδοσῶν τοῦ Τόμου, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὰς παρ' ἡμῶν ἀγιολογικὰς καὶ πατερικὰς σπουδὰς. Γενικῶς πρέπει ἰδιαίτερος νὰ ἐξαρθῶν ὁ ζήλος καὶ ἡ συστηματικὴ προσπάθεια τοῦ αὐτοῦ Καθηγητοῦ διὰ τὴν παρ' ἡμῶν ἀνάπτυξιν τῶν πατερικῶν σπουδῶν καὶ μελετῶν, αἵτινες γίνονται αἰσθηταὶ οὐ μόνον ἐν τῷ καθ' ὅλον ἀξιολογώματι συγγραφικῶν ἔργων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτυχῶς ὀργανωμένοις Συνεδρίοις Πατερικῆς Θεολογίας, τῶν ὁποίων σκοπός, ὡς σημειοὶ ὁ ἴδιος, «εἶναι ἡ βαθύτερη καὶ εὐρύτερη κατανόηση τοῦ πνεύματος τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ὁρθόδοξης Παράδοξης σὲ ἀναφορὰ πρὸς τὴ σύγχρονη ἐκκλησιαστικοθεολογικὴ προβληματικὴ» (σ. 5).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Herzen - Eine Einführung in die Orthodoxy, mit einem Nachwort von Werner O. Feisst - Illustrationen von Käthi Mantzaridou, 3, überarbeitete Aulage, TR - Verlagsunion, München 1994, σχ. 21,5X13,5 εκ., σσ. 268.

Ἐν ἐκ τῶν ἀξιολογητάτων προσφάτων ξενογλώσσων βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἀναμφιβόλως προβάλλουν τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὴν καθιστοῦν γνωστὴν εἰς τὴν Δύσιν, εἶναι τὸ ὡς ἄνω βιβλίον, ὅπερ ἐγράφη εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γεωργίου Γαλίτη, τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Γεωργίου Μαντζαρίδου καὶ τοῦ Γερμανοῦ κ. Paul Wieritz, ὅστις ἀναπτύσσει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν φιλορθόδοξον δρᾶσιν καὶ προσφάτως εἶναι γνωστὸς διὰ τὴν λαμπρὰν παρουσίαν αὐτοῦ ὡς Μέλους ἐν τῇ Κοινῇ Ἐπιτροπῇ τῆς Γερμανικῆς (Ρωμαιοκαθολικῆς) Συνόδου τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῆς Ἑλληνορθόδοξου Ἱ. Μητροπόλεως Γερμανίας.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον εὐσυνόπτως καὶ σαφῶς προβάλλει πολλὰς ἐκ τῶν κυρίων πτυχῶν τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς ζωῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Πλέον συγκριμένως τὸ Α' κεφ. (σσ. 10-38), ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ κόσμος τῆς Ὁρθοδοξίας» (*Die Welt der Orthodoxy*), παρουσιάζει ἀφ' ἐνὸς τὴν μαρτυρίαν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ· ἀφ' ἑτέρου τὴν ἔννοιαν τῆς Ὁρθοδοξίας, τὴν αὐτοσυνείδησιν αὐτῆς, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραδόσεώς της καὶ τὴν πορείαν τοῦ ἀνακαινιστικοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ἔργου της καὶ τρίτον τὴν πορείαν τῆς ἀποξενώσεως καὶ τοῦ χωρισμοῦ αὐτῆς ἐκ τῆς Δύσεως καὶ τοὺς τραυματισμοὺς αὐτῆς, ἰδίως ἐκ τῶν Σταυροφοριῶν καὶ τῆς Οὐνίας.

Τὸ Β' κεφ. (σσ. 39-71) ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία» (*Die Orthodoxe Kirche*) προβάλλει ἀφ' ἐνὸς πτυχὰς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιολογίας (τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἐνότητά καὶ ποικιλομορφίαν τῶν Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, τὰ κριτήρια τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ἀρχὴν τῆς Συνοδικότητος), ἀφ' ἑτέρου τὴν σημασίαν, τὴν δομὴν καὶ ἐκδηλώσεις τοῦ Μοναχισμοῦ καὶ τρίτον τὸ ἱστορικὸν πλαίσιον τῆς ἀναπτύξεως τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν (Βυζάντιον - Κωνσταντινούπολις, «Νέα Ρώμη», Πενταρχία, ἴδρυσις τῶν Ἐθνικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐνότης τῆς Ὁρθοδοξίας).

Τὸ Γ' κεφ. (σσ. 71-116), ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ὁρθόδοξος Πίστις» (*Der Orthodoxe Glaube*), παρουσιάζει ἀφ' ἐνὸς τὰς πηγὰς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως (Ἀποκάλυψιν, Βίβλον, Παράδοσιν), ἀφ' ἑτέρου τὰ κύρια γνωρίσματα τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως ὡς ταῦτα ἰδιαιτέρως ἀποκαλύπτονται εἰς τὰς διδασκαλίας περὶ τῆς οὐσίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, περὶ τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ κόσμου καὶ τρίτον τὸν ἀποφατικὸν, μυστικὸν, δοξολογικόν, τριαδολογικόν καὶ ἀναστάσιμον χαρακτῆρα τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως.

Τὸ Δ' κεφ. (σσ. 117-156), ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ὁρθόδοξος Λατρεία» (*Der Orthodoxe Gottesdienst*), ἀναφέρεται ἀφ' ἐνὸς εἰς τὸν λατρευτικὸν χώρον καὶ τὰς ἰ. εἰκόνας, ἀφ' ἑτέρου εἰς τὰς μορφάς, τὴν δομὴν καὶ τὴν γλῶσσαν τῆς Θ. Λειτουργίας, ὡς καὶ εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν καὶ τρίτον εἰς μερικὰς διαστάσεις τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας (δημιουργουμένης ὑπὸ τῆς ἐν αὐτῇ συνεργασίας Κλήρου καὶ Λαοῦ, ὑπὸ τοῦ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιαστικοῦ Ἔτους καὶ Ἡμερολογίου, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν Ἑορτῶν καὶ ὑπὸ τῶν Ἑορτῶν τῶν Ἁγίων).

Τὸ Ε' κεφ. (σσ. 157-192), ὑπὸ τὸν τίτλον «Μέσα καὶ Ὅδοι πρὸς τὴν Σωτηρίαν» (*Mittel und Wege zum Heil*), προβάλλει ἀφ' ἐνὸς τὰ ἀγιαστικὰ μέσα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἀφ' ἑτέρου πτυχὰς τῆς Ὁρθοδόξου βιωματικῆς ἐμπειρίας (αὐτογνωσίαν, θεογνωσίαν, ἀνακάλυψιν τῶν ἀδελφῶν, τρόπους ἐκφράσεως, ζωὴν ἐν τῇ ἐνορίᾳ, ἐσχατολογικὴν προοπτικὴν).

Τὸ τελευταῖον ΣΤ' κεφ. (σσ. 193-229), ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν τῷ σημερινῷ κόσμῳ*» (*Die Orthodoxe Kirche in der Welt von heute*), ἐξαιρεῖ ἀφ' ἐνὸς τὸ ἀνανεωτικὸν πνεῦμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου πτυχὰς τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἔργου αὐτῆς, σχετιζομένας πρὸς τὰ ζητήματα τῆς συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν, τῶν βαθμίδων τῆς πνευματικῆς τελειώσεως, τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἀκριβείας καὶ τρίτον τὴν ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀντιμετώπισιν προβλημάτων καὶ αἰτημάτων (λ.χ. εἴτε ὑπὸ τὸ κομμουνιστικὸν καθεστῶς εἴτε μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ ἐν τῷ πλασιῶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, τῆς Ἱεραποστολῆς καὶ τῆς προετοιμασίας τῆς Μεγάλης Πανορθοδόξου Συνόδου).

Ἐν τοῖς Ἐπιλεγομένοις (σσ. 230-248), — τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ κ. Werner O. Feisst, δημιουργοῦ τῆς ὁμώνυμου σειρᾶς ταινιῶν τοῦ ἐν Γερμανίᾳ νοτιοδυτικοῦ ῥαδιοτηλεοπτικοῦ σταθμοῦ Baden - Baden —, περιγράφονται ἐντυπώσεις ἐκ προσωπικῶν ἐπαφῶν αὐτοῦ μετὰ τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν Ἑλλάδι, Κύπρῳ, Ἰσραήλ, Γαλλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ Γερμανίᾳ.

Εἰς τὰς τελευταίας σελίδας τοῦ ἔργου παρατίθενται Γλωσσάριον ὀρθοδόξων ὄρων καὶ ἐννοιῶν (σσ. 249-255), πῖναξ τῶν ἐπὶ μέρους Αὐτοκεφάλων, Αὐτονόμων καὶ λοιπῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν (σσ. 256-258), βιβλιογραφία (σσ. 259-264), βιογραφικὰ στοιχεία τῶν τριῶν συγγραφέων (σσ. 265-267) καὶ πῖναξ τῶν γεωγραφικῶν πόλεων, ἐν ταῖς ὁποῖαις εἶναι δυνατόν νὰ ἐπισκεφθῆ τις ὀρθοδόξους ναοὺς, εἰς τοὺς ὁποίους τελεῖται ἡ ὀρθόδοξος λατρεία (σ. 268). Ἡ ὥραία εἰκονογράφησις καὶ τὰ σχεδιάσματα τοῦ βιβλίου, ὀφείλονται εἰς τὴν κ. Καίτην Μαντζαρίδου.

Εἶναι εὐχάριστον, ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔργον ἐγνώρισεν ἤδη τρεῖς ἐκδόσεις, αἵτινες κατέστησαν γνωστὰς εἰς τὸν δυτικὸν ἀναγνώστην ἀγνώστους δι' αὐτὸν καὶ συγχρόνως γοητευτικὰς πτυχὰς τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδοξίας. Σκοπὸς τῶν συγγραφέων, αἵτινες διὰ τὸ ἔργον αὐτὸ ἐτιμήθησαν διὰ τοῦ Χρυσοῦ Σταυροῦ τῆς Ἑλληνορθοδόξου Ἱ. Μητροπόλεως Γερμανίας, δὲν εἶναι ἡ ἀπλή μετάδοσις ξηρῶν γνώσεων, ἀλλὰ ἡ παρουσίαις τῆς οὐσίας καὶ τῆς ιδιοτυπίας τῆς Ὁρθοδοξίας, ἥτις ιδιοτυπία ἐπισημαίνεται ἤδη ἐν τῷ τίτλῳ τοῦ βιβλίου («Πίστις ἐκ τῆς καρδίας»). Ὁ τίτλος οὗτος ὑποδηλοῖ τὴν ἐπέκεινα πάσης νοσησαρχικῆς τάσεως βιωματικὴν - μυστικὴν θρησκευτικὴν ἐμπειρίαν τῆς ὀρθοδόξου πνευματικότητος. Τῷ ὄντι τὸ ἀξιέπαινον ἔργον τῶν κ.κ. Γαλίτου, Μαντζαρίδου καὶ Wieritz ὑποβοηθεῖ τὴν ἄρσιν πολλῶν δυτικῶν προκαταλήψεων καὶ παρανοήσεων εἰς βάρος τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ συμβάλλεται τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ γνωρίσουν οἱ δυτικοὶ ἀναγνώσται, κατὰ τρόπον ἀντικειμενικόν, τοὺς πνευματικοὺς θησαυροὺς τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως.

Ἐκφράζοντες συγχαρητήρια εἰς τοὺς φίλους συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου, εὐχόμεθα ὅπως οὗτοι εἰς νέαν ἐκδοσιν αὐτοῦ προσθέσουν παραγράφους ἢ κεφάλαια, ἀναφερόμενα εἰς οὐσιώδεις διαφορὰς τινὰς τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τὸν Ρωμαιοκαθολικισμόν ἢ τὸν Προτεσταντισμόν (λ.χ. ὡς πρὸς τὴν ἐπισκοπικὴν ἐξουσίαν, ὡς πρὸς τὸ συνταράσσον τοὺς ἑτεροδόξους ζήτημα τῆς χειροτονίας τῆς γυναίκος, ὡς πρὸς τὸν θεσμόν τῶν διακονισσῶν). Ἐπίσης θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προβληθοῦν περισσότερον ἢ πρωτοπορευτικὴ συμβολὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Κοινωνικῆς Διακονίας καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὸ Κράτος Προνοίας. Σκόπιμος θὰ ἦτο καὶ ἡ προσθήκη κεφαλαίου, προβάλλοντος λεπτομερέστερον τὴν στάσιν τῆς Ὁρθοδοξίας ἔναντι τῶν διαφόρων ἀνθρωπιστικῶν ἀξιῶν καὶ πολιτιστικῶν ἀγαθῶν.

Ἐν τοιοῦτο κεφάλαιον θὰ ἦτο ἰδιαίτερος χρήσιμον διὰ τὴν κατανόησιν ἀφ' ἐνὸς τῆς συμβολῆς τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ καθ' ὅλου εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς τόσον ἐν τῇ ὑπὸ ἔνωσιν καὶ ὀλοκλήρῳσιν Εὐρώπῃ, ὅσον καὶ ἐν πάσαις ταῖς περιοχαῖς τῶν δύο ἡμισφαιρίων. Παρὰ ταῦτα, πρέπει

νὰ ἐξαρτῆ τὸ γεγονός διὰ τὸ βιβλίον «Glauben aus dem Herzen» ἀποτελεῖ ἐξαίρετον εὐσύνοπτον Ἐγχειρίδιον Φαινομενολογίας τῆς Ὁρθοδοξίας.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Παντελεήμονος Ροδοπούλου (Μητροπολίτου Τυρολόης καὶ Σερεντίου – Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου), *Μελέται, Α'. Κανονικά – Ποιμαντικά – Λειτουργικά – Οἰκουμενικά – Διάφορα*, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 743 (Ἀνάλεκτα Βλατάδων, 56).

ὑπὸ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκη Πατριαρχικοῦ Ἰδρυμάτος Πατερικῶν Μελετῶν ἐξεδόθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος καὶ συμπεριελήφθη εἰς τὴν γνωστὴν σειρὰν «Ἀνάλεκτα Βλατάδων» ὀγκώδης τόμος, περιέχων ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματα τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Τυρολόης καὶ Σερεντίου κ. Παντελεήμονος Ροδοπούλου, Καθηγητοῦ καὶ τ. Πρυτάνεως τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Πρόκειται συγκεκριμένως περὶ ποικίλης φύσεως περισπουδάστων μελετῶν, ἄρθρων, γνωμοδοτήσεων καὶ ὀμιλιῶν αὐτοῦ. Αἱ ἐν λόγῳ ἐργασίαι, ἐκτὸς τεσσάρων, ἀνεκδότων, εἶχον δημοσιευθῆ τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1957 ἕως τοῦ 1991 χρονικὸν διάστημα, εἴτε αὐτοτελῶς εἴτε εἰς συλλογικὰ συγγράμματα καὶ περιοδικά. Ὁρθῶς δὲ ἐκρίθη ὑπ' αὐτοῦ σκόπιμος ἡ ἀναδημοσίευσις αὐτῶν (ὁμοῦ μετὰ τῆς πρῶτης δημοσιεύσεως τῶν ὀλίγων ἐκείνων ἀνεκδότων), ἐφ' ὅσον ἔχουν ἐξαντληθῆ κατὰ τὸ μέγιστον αὐτῶν μέρος ἢ εἶναι δυσεύρετοι, λόγῳ τῆς ἀποθησαυρίσεως των εἰς δυσπρόσιτα συλλογικὰ ἔργα καὶ εἰς εἰδικὰ περιοδικά.

Τουιοιτοτρόπως ὁ Σεβασμιώτατος συγγραφεὺς παραδίδει εἰς τὴν εὐρύτεραν δημοσιότητα, χάριν καὶ τῶν ἐνδιαφερομένων νεωτέρων ἀναγνωστῶν, τὴν εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς πανεπιστημιακῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς δραστηριότητος αὐτοῦ συγγραφικὴν παραγωγὴν του. Ἡ δραστηριότης του δὲ αὕτη εἶναι πλουσία, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀσχολεῖται οὗτος ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, μὲ τὴν ἀπὸ ἔδρας διδασκαλίαν, τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν καὶ τὸ συγγραφικὸν ἔργον. Πέραν ὁμως τούτων ἔχει ἐπιμοσθῆ, ὡς διακεκριμένος λόγιος Ἱεράρχης, καὶ πλείστα ἄλλα εἰδικὰ καθήκοντα, ἐκκλησιαστικὰ κυρίως, ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀναθέτοντος ἐκάστοτε εἰς αὐτὸν εἴτε ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἐκκλησιαστικὰς ἀποστολάς εἰς τὸ ἐξωτερικόν, εἴτε ἐκπόνησιν ἐπιστημονικῶν γνωμοδοτήσεων καὶ ἐκθέσεων νομοκανονικοῦ περιεχομένου κ.λπ. Ἐκ τῆς πολυσχιδοῦς δὲ ταύτης δράσεως καὶ τῶν ἐν γένει ἐπιστημονικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐνασχολήσεων, ἐνδιαφερόντων καὶ προβληματισμῶν τοῦ ἁγίου Τυρολόης ἦτο ἐπόμενον νὰ παραχθῶν, καὶ παρήχθησαν ἤδη, ὡς βλέπομεν, σημαντικαὶ μελέται, ἀνήκουσαι εἰς τὸ Κανονικὸν καὶ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, τὴν Ποιμαντικὴν, τὴν Λειτουργικὴν καὶ τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, εἰς τοὺς γνωστικούς, δηλαδὴ, ἐκείνους τομεῖς τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, τοὺς ὁποίους, λόγῳ εἰδικότητος, θεραπεύει οὗτος καὶ δὴ μετ' ἐμφανοῦς ἐπιτυχίας. Ἀντιπροσωπευτικῶς μόνον παραθέτω τοὺς τίτλους ὀλίγων τινῶν ἐκ τῶν σπουδαίων αὐτῶν μελετῶν: Ἡ ἱεραρχικὴ ὀργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ περὶ Ἐκκλησίας Σύνταγμα τῆς Β' ἐν Βατικανῷ Συνόδου (σελ. 37-91), Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας (1975) καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος (σελ. 137-146), Ὁ Συμὲν Θεσσαλονίκης καὶ ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία (σελ. 203-211), Ὁ γάμος καὶ ἡ δικαιοδοσία εἰς τὰ κατ' αὐτὸν ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι (σελ. 213-228), Σύγχρονα πλαίσια τοῦ ποιμαντικοῦ καὶ κατηχητικοῦ ἔργου (σελ. 323-363), Τὸ Εὐχολόγιον τοῦ Σεραπίωνος (ἀγγλιστί) (σελ. 365-455), Ἡ ἀναφορὰ τῆς λειτουργίας τοῦ ἁγίου Μάρκου (σελ. 457-508), Ἡ ἀναφορὰ τῆς λειτουργίας τοῦ Κλήμεντος (σελ. 509-578), Ἡ κατὰ τὸν Γεννάδιον Σχολάριον πράξις τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰς μετὰ τῶν ἑτεροδόξων λατρευτικῶν ἐπαφῶν (σελ. 615-619).

Αἱ ἀναδημοσιευθεῖσαι αὐταὶ μελέται ἔχουν παραμείνει εἰς τὴν ἰδίαν μορφήν, τὴν ὁποῖαν παρουσίαζον κατὰ τὴν ἀρχικὴν δημοσίευσίν των. Τοῦτο συμβάλλει εἰς τὴν διατήρησιν καὶ τῆς καθαρᾶς ἑλληνικῆς γλώσσης τοῦ Σεβ. σ., καὶ ἀποφεύγονται οὕτως ἐνδεχόμενοι γλωσσικοὶ προβληματισμοὶ του. Φαίνεται ὁμως ὅτι, λόγῳ χρησιμοποίησεως διορθωτοῦ τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων, μετεβλήθη καὶ εἰς τινὰ σημεῖα ἠλλοιώθη ἡ ὥραία ἀρχικὴ αὐτῆ γλώσσά του. Οὕτω π.χ. ἐν τῇ ὑποσημειώσει τῆς σελ. 365 ἀναγιγνώσκωμεν· «ἐπανεκδόθη... μὲ ὀρισμένους προσθήκας», ἐνῶ ἡ ἐν σελ. 731 ὑπάρχουσα ὑποσημείωσις εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ ὁμαλὸν γλωσσικὸν ὕφος τοῦ Σεβ. συγγραφέως («Οἱ ἀριθμοὶ μετὰ τὴν τελεία (.) ἀναφέρονται σὺς παραπομπές. Τὰ ὀνόματα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ... καταχωροῦνται μὲ βᾶσιν τὸ ὄνομά τους [ὄχι τὸ ἐπώνυμο]»).

Παρόμοια δύνανταί τις νὰ εἴπῃ προκειμένου καὶ περὶ τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ ἔργου, ἡ ὁποία εἶναι λίαν ἐπιτυχῆς, ἀλλ' ἔχουν παρεισφρήσει ἐν αὐτῷ ἀβλεπτήματα τινὰ, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὴν ἰδίαν ὡς ἄνω αἰτίαν. Οὕτω π.χ. ἐν σελ. 13 στίχ. 4 καὶ 9 ὑπάρχουν δύο, καὶ μάλιστα διάφοροι, βραχυγραφίαι (Bf. καὶ L.E.W.) προκειμένου περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ (καὶ ἀγγλοελληνιστὶ καταχωρουμένου) ἔργου (E.E. [ἀντὶ F.E.] Brightman, *Liturgies Eastern and Western*, τόμ. I, Ὁξφόρδη 1896), καὶ ἐν στίχ. 11 ὁ J.-P. Migne γράφεται J.-B. Migne, ἐπαναλαμβάνομένου τούτου καὶ ἐν τῷ ἀμέσῳ ἐπομένῳ στίχ. 12. Ἐπίσης ἐν σελ. 263 στίχ. 16 ὑπάρχει ἡ φράσις «ἐν Μονάχῳ, πρωτεύουσαν τότε...». Ἀναγιγνώσκωμεν ὡσαύτως ἐν σελ. 507 στίχ. 5 ἐκ τῶν κάτω «θὰ ἐγένοντο» ἀντὶ «θὰ ἐγίνοντο» καὶ ἐν τῷ ἐν σελ. 713 τίτλῳ «ἀναγορευομένων διδασκῶρων» ἀντὶ «ἀναγορευομένων ἐπιτίμων διδασκῶρων».

Παρὰ ταῦτα ὁ τόμος εἶναι ἐξαιρετος, τόσον διὰ τὸ περιεχόμενον ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐν γένει ἐμφάνισίν του. Τὰ δὲ ἐπισημανθέντα ἀβλεπτήματα καὶ ἄλλα τινὰ μὴ μνημονευθέντα ἐνταῦθα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ παρεισφρέουν εἰς ὀγκώδη συγγραμματα, οὐδόλως μειώνουν τὸ κύρος αὐτοῦ. Μειζονα σημασίαν ἐν προκειμένῳ ἔχει τὸ ἐπιστημονικὸν περιεχόμενον καὶ ἡ ἔρευνητικὴ ἀξία τῶν πλείστων μελετῶν, αἱ ὁποῖαι τὸ ἀπαρτίζουν. Ἄς σημειωθῇ ὅτι μεταξὺ αὐτῶν συμπεριλαμβάνονται καὶ αἱ ἐμβριθεῖς ἐπὶ διδασκαρίᾳ καὶ ὑψηγαίᾳ πανεπιστημιακαὶ διατριβαὶ τοῦ Σεβασμιωτάτου. Ὅθεν, θὰ πρέπη νὰ συγχαρῆ τις τοῦτον διὰ τὸ ἀξιόλογον ἔργον του καὶ νὰ εὐχηθῇ, ὅπως, ἐκ τῶν περιβλέπτων θέσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἔταξεν αὐτὸν ἡ Θεοῦ Πρόνοια, συνεχίξῃ τὴν πολυμερῆ θεολογικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν δρᾶσίν του, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας καὶ Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας τιμᾷ ἰδιαίτερος δι' αὐτῆς.

Κατακλείων τὴν παρουσίαν τοῦ ὥραίου καὶ ἐπιβλητικοῦ τούτου τόμου, ἐπιθυμῶ νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τινος φλέγοντος ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, μὲ τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται ὁ ἅγιος Τυρολόγος εἰς δύο ἐνδιαφερούσας γνωμοδοτήσεις του. Εἰς τὰ ὑπ' ἀριθμ. ΙΗ' καὶ ΙΘ' σχετικὰ δημοσιεύματά του, τὰ ἐν σελ. 261-271 τοῦ τόμου, διατυπώνει οὗτος τὰς ἀπόψεις του ἐπὶ μιᾷ σοβαρωτάτῃ ἀνωμαλίᾳ, δημιουργηθείσης εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστὼς τοῦ ἐν Μονάχῳ Γερμανίας Ἑλληνικοῦ Ὁρθοδόξου ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Σωτήρος (Salvatorkirche). Ὁ πρῶν Ρωμαιοκαθολικὸς οὗτος Ναός, ὅστις, διαμορφωθείς εἰς Ὁρθόδοξον, διετέθη τῷ 1829 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ὁρθόδοξον Κοινότητα Μονάχου διὰ λατρευτικὴν καὶ λειτουργικὴν χρῆσιν, περιήλθε πρὸ ἐτῶν εἰς ὁμάδα Παλαιομερολογιτῶν, ἐκτὸς τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τῆς ἱεράς Μητροπόλεως Γερμανίας καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Παρακληθεῖς δὲ ὁ Σεβασμιώτατος, συνέταξε σχετικὴν γνωμοδότησιν ἐπὶ τοῦ ἀνακύψαντος ζητήματος, κατατεθείσαν, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1986, εἰς τὴν ἀρμοδίαν Βαυαρικὴν Ἀρχήν. Καὶ ὡς γράφει ὁ ἴδιος, «ἡ μετὰ μῆνας ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις ὑπῆρξε σύμφωνος πρὸς τὰς διατυπωμένας εἰς τὴν γνωμοδότησιν αὐτὴν ἀρχάς» (σελ. 263). Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ δευτέρον δημοσίευσμά του, τοῦ 1988, πληροφορεῖ οὗτος ὅτι καὶ

αὶ νεώτεροι ἀπόψεις αὐτοῦ «ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ τοῦ Βαυαρικοῦ Δικαστηρίου, ἐξώ-
ντος ἐκ τοῦ ὡς ἄνω Ναοῦ τὴν περιελθοῦσαν εἰς ὁμάδα Παλαιοημερολογιῶν Ἑλλη-
νικὴν Ἐκκλησιαστικὴν Κοινότητα Μονάχου, μὴ δυναμένης τῆς Κοινότητος, κατὰ τὴν
ἀπόφασιν, νὰ ἀσκήσῃ ἔφεσιν εἰς ἀνώτερον Ὁμοσπονδιακὸν πλέον Δικαστήριον τῆς
Γερμανίας» (σελ. 271).

Γνωρίζω ὅμως καλῶς, ὅτι παρὰ ταῦτα ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱερὸς Ναὸς ἐξακολουθεῖ
νὰ κατέχεται αὐθαίρετως ὑπὸ τῶν Παλαιοημερολογιῶν, οἱ ὁποῖοι μάλιστα ἔχουν μετα-
βάλλει αὐτὸν εἰς καταθλιπτικὴν τρώγλην, ἃς ἐπιτραπῆ νὰ εἴπω. Ἡ κατάστασις του εἶναι
τόσον ἀθλία, ἐξ ἐπόψεως ἐμφανίσεως καὶ λειτουργίας αὐτοῦ, ὥστε ἠναγκάσθησαν αἱ
Βαυαρικαὶ Ἀρχαὶ νὰ ἐπιληφθοῦν τοῦ ὑποβαθμίζοντος τὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας τῶν
ζητήματος τούτου καὶ νὰ σκεφθοῦν τὴν μετατροπὴν τῆς χρήσεως τοῦ Ναοῦ. Ἀλλὰ καὶ
οἱ Γερμανοὶ πολῖται, οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν ὑψηλοῦ κοινωνικοῦ ἐπιπέδου κεντρικὴν
αὐτὴν περιοχὴν τῆς πόλεως τοῦ Μονάχου, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ καθ' ἡμέραν παραπορευό-
μενοι δι' αὐτῆς, βλέποντες τὴν ἐξαθλίωσιν τὴν ὁποῖαν ὑπέστη ὁ γερμανικὸς Ναὸς τῶν,
ὄνειδιζον (ἄς μὴ χρησιμοποιήσω τὴν καταλληλοτέραν ἐν προκειμένῳ ἀγιογραφικὴν
λέξιν) τοὺς Ἕλληνας καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ὁρθοδοξίαν, «κινούντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν»
(Ματθ. 27, 39)! Εἶθε ἡ θλιβερὰ αὕτη κατάστασις νὰ διεγείρῃ ἀνανεοῦμενον τὸ ἀξιέ-
παινον ἐνδιαφέρον τοῦ Σεβασμωτάτου Καθηγητοῦ κ. Παντελεήμονος Ροδοπούλου, διὰ
μῖαν νεωτέραν, ἐνδεχομένην, καὶ τελεσφόρον ἐνέργειάν του ἐν καιρῷ τῷ δεόντι.

ΠΑΝ. ΣΙΜΩΤΑΣ

*Septuaginta. Vetus Testamentum Graecum Auctoritate Societatis Litterarum Göttingen-
sis editum. Vol. VIII, 2: Esdrae liber II. Edidit Robert Hanhart, Göttingen
1993, σελ. 249.*

Ὁ γράφων ἔχει ἀναφερθῆ καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ Περιοδικοῦ τούτου εἰς
τὰς κυριώτερας κριτικὰς ἐκδόσεις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μεταφράσεως τῆς Παλαιᾶς
Διαθήκης κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα (Ο')¹. Ἐκεῖ ἔχει τονισθῆ ἐπαρκῶς, νομίζω, ὅτι αἱ
ἐκδόσεις αὐτὰ εἶναι σπουδαιόταται καὶ ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσαι, διότι ἀποβλέπουν
εἰς τὴν πιστὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἀρχετύπου κειμένου τῶν Ο', ἦτις, ἀπαιτούσα γιγαν-
τιαίαν συστηματικὴν καὶ μακροχρόνιον ἐργασίαν, ἀποτελεῖ δυσχερέστατον ἐγχείρημα
καὶ πραγματικὸν ἐπιστημονικὸν ἄθλον. Δὲν χρειάζεται δὲ νὰ ὑπογραμμισθῆ ἐκ νέου ἡ
ἀξία τῆς ὑπὸ τοῦ P. de Lagarde προετοιμασθείσης ἐν Göttingen τῆς Γερμανίας περιφή-
μου ἐκδόσεως, ἡ ὁποία ἱκανοποιεῖ καὶ καλύπτει τὰς εἰδικὰς ἐπιστημονικὰς ἀνάγκας.
Αὕτη ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen καὶ
ἀνετέθη εἰς τὸν διεθνοῦς φήμης ἑβδομηκοντολόγον Καθηγητὴν Alfred Rahlfs, ὅστις
ἀφωσιώθη μετὰ πάθους εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἀρξάμενον τούτου ἔργου.

Οὕτως, μετὰ μακρὰν καὶ ἐργώδη καὶ καρποφόρον προοπάθειαν, ἐδημοσιεύθησαν
κατὰ διαστήματα, ἐν τῇ ὑπὸ τὸν ὡς ἄνω τίτλον καθιερωμένῃ πλέον σειρᾷ, πολυάριθμοι
τόμοι, περιέχοντες τὸ κείμενον τῶν πλείστων ἐπὶ μέρους βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης. Ἐξ
αὐτῶν μέχρι σήμερον ἔχουν ἐκδοθῆ ἡ Γένεσις (1974), ἡ Ἔξοδος (1991), τὸ Λευιτικὸν
(1986), οἱ Ἀριθμοὶ (1982) καὶ τὸ Δευτερονόμιον (1977), ὑπὸ τοῦ J.W. Wevers, ὁ Ἑσ-
δρας Α' (1974 [1991²]), ἡ Ἑσθῆρ (1966 [1983²]), ἡ Ἰουδίθ (1979) καὶ ὁ Τωβίτ (1983),

1. Βλ. προχείρως βιβλιοκρισίας σχετικῶν ἐκδόσεων ὑπὸ Π. Σιμωτᾶ, ἐν «Θεολο-
γία» 36 (1965), σελ. 343-345, 53 (1982), σελ. 311-313, 59 (1988), σελ. 904-907, 61
(1990), σελ. 890-891.

ὑπὸ τοῦ R. Hanhart, τὸ Α΄ Μακκαβαίων (1936 [1990³]), ὑπὸ τοῦ W. Kappler, τὸ Β΄ Μακκαβαίων (1959 [1976²]), ὑπὸ τῶν Kappler καὶ R. Hanhart, τὸ Γ΄ Μακκαβαίων (1960 [1980²]), ὑπὸ τοῦ R. Hanhart, οἱ Ψαλμοὶ μετὰ τῶν ᾠδῶν (1931 [1979³]), ὑπὸ τοῦ A. Rahlfs, ὁ Ἰὼβ (1982), ἡ Σοφία Σολομώντος (1962 [1981²]), ἡ Σοφία Σειράχ (1965 [1981²]), τὸ Δωδεκαπρόφητον (1943 [1984³]), ὁ Ἡσαΐας (1939 [1983³]), ὁ Ἱερεμίας, ὁ Βαρούχ, οἱ Θρήνοι, ἡ Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου (1957 [1976²]), ὁ Ἰεζεκιήλ (1952 [1978²]) καὶ ὁ Δανιὴλ μετὰ τῆς Σωσάννης καὶ τοῦ Βῆλ καὶ δράκοντος (1954), ὑπὸ τοῦ J. Ziegler.

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1993 ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ R. Hanhart τὸ ὡς ἄνω πρωτοκατονικὸν ἱστορικὸν βιβλίον τῆς Π. Διαθήκης Ἑσδρας Β΄ (Esdrae liber II), τὸ ὁποῖον ὁμοῦ περιεχεῖ καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Νεεμίου. Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ παραδόξον, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον τὰ δύο ταῦτα βιβλία πρωταρχικῶς ἦσαν ἡνωμένα ἐν τῇ ἑβραϊκῇ Βίβλῳ, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα καὶ εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο΄, ἀποτελοῦντα τοιουτοτρόπως ἐν ἑνιαίῳ βιβλίῳ, ὑπὸ τὸν τίτλον Ἑσδρας Β΄. Ὅπως εἰς τὴν ἔκδοσιν καὶ τῶν ἄλλων παλαιοδιαθηρικῶν βιβλίων, οὕτω καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ Ἑσδρα (καὶ Νεεμίου), τοῦ κειμένου προτάσσεται μακρὰ καὶ ἐμπεριστατωμένη εἰσαγωγή, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξετάζονται κατὰ λεπτομερέστατον τρόπον τὰ συνήθη θέματα, τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ βιβλίου γενομένην ἐξαίρετον καὶ ὑποδειγματικὴν κριτικὴν ἐργασίαν.

Ἐν ἀρχῇ γίνεται λόγος περὶ τῶν οὕτω καλουμένων μαρτύρων τοῦ κειμένου καὶ δὴ τῶν ἑλληνικῶν, ἀναφερομένων ἐνταῦθα τῶν μεγαλογραμμάτων κωδικῶν A B S V (epetus) καὶ πολυαριθμῶν μικρογραμμάτων (σελ. 7-11). Ἐν συνεχείᾳ ἐξετάζεται τὸ κείμενον τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίου, ὡς ἔχει τοῦτο εἰς τὰς παλαιὰς μεταφράσεις καὶ δὴ εἰς τὴν Vetus Latina, τὴν συρο-εξαπλικὴν, αἰθιοπικὴν, ἄρμενικὴν καὶ τὴν γοθθικὴν (σελ. 12-20), αἱ ὁποῖαι συμβάλλουν εἰς τὴν πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ εἰς τινα σημεῖα ἀσαφούς κειμένου τῶν Ο΄. Ἐρευνᾶται ἐπίσης ἡ ἔμμεσος παράδοσις τοῦ κειμένου (σελ. 21-24), ἡ ὁποία εἶναι ὁπωσδήποτε χρήσιμος, ὡς ὑποδεικνύουν χωρία τοῦ Ἰωσήπου καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Ὡσαύτως γίνεται ἀναφορά, καθ' ἐπιλογὴν μᾶλλον, εἰς τὰς ἐντύπους σχετικὰς ἐκδόσεις (σελ. 24-29), αἱ πλείστα τῶν ὁποίων διασφύζουν σπάνιον καὶ πολῦτιμον ὕλικόν καὶ εἶναι ὡς ἐκ τούτου σπουδαιόταται. Μετὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν ποικίλων γραμματικῶν, ὡς ἐπίσης καὶ τινων συντακτικῶν φαινομένων (σελ. 32-64), παρατίθενται πίνακες συντήσεων καὶ συμβόλων, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐκτενεῖς, μαρτυροῦντες οὕτω καὶ περὶ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν χρησιμοποιηθέντων χειρογράφων (σελ. 64-69). Ἐνταῦθα κατακλείεται ἡ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ ἐπιτυχίας ἐπεξεργασμένη αὕτη εἰσαγωγή, ἡ ὁποία μαρτυρεῖ περὶ τοῦ ὄγκου, τοῦ εἶδους καὶ τῆς ποιότητος τῆς ἐν προκειμένῳ διεξαχθείσης ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης.

Μετὰ ταῦτα παρατίθεται τὸ ἐξ εἰκοσι τριῶν κεφαλαίων ἀποτελούμενον κείμενον τοῦ ἐκδοθέντος βιβλίου (σελ. 72-249). Σημειωτέον ὅτι ἐν σελ. 144, ὅπου περατοῦται, διὰ τῆς πρώτης δράσεως τοῦ Ἰουδαίου ἱερέως καὶ γραμματέως Ἑσδρα, τὸ δέκατον κεφάλαιον, ἀρχεται τὸ ἐκ δέκα τριῶν κεφαλαίων ἀποτελούμενον βιβλίον τοῦ ἐπίσης ἐπιφανοῦς Ἰουδαίου τῆς αἰχμαλωσίας Νεεμίου, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐλέχθη, ἦτο ἡνωμένον πρωταρχικῶς μετὰ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἑσδρα. Διὰ τοῦτο παρατηρεῖται καὶ διπλῆ ἀρίθμησις κεφαλαίων, ὡς π.χ. 11 (1), 12 (2) κ.ο.κ. Τὸ βιβλικὸν κείμενον ἔχει ἐκτυπωθῆ ἀριστοτεχνικῶς, ἄνευ τυπογραφικῶν ἢ ἐτέρων τινῶν σφαλμάτων, ὅπως ἄλλως τε ἔχει διαπιστωθῆ εἰς τὴν περὶ ἴππων καὶ τῶν ἄλλων βιβλίων τῆς ἰδίας ἐκδόσεως. Παρὰ πᾶσας δὲ αὐτῶ παρατίθεται πλούσιον κριτικὸν ὑπόμνημα, εἰς τὸ ὁποῖον χρησιμοποιοῦνται καὶ ἑβραϊκὰ λέξεις ἢ καὶ φράσεις ἀκόμη, δι' ἑβραϊκῶν μάλιστα χαρακτήρων. Πρέπει δὲ νὰ λεχθῆ ἐν προκειμένῳ, ὅτι ὁ σπάνιος οὗτος κριτικὸς ὄπλισμός παρέχει καὶ ἀπόδειξιν περὶ τοῦ ἀδιαμφισβητήτου κύρους καὶ τῆς μεγάλης ἐπιστημονικῆς ἀξίας τῆς σπουδαίας ταύτης ἐκδόσεως.

Ἄς εὐχρηθῶμεν, οἱ Ἕλληνες θεολόγοι, ὅπως συνεχισθῆ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου καὶ

περατωθῆ αἰσίως τὸ λαμπρὸν καὶ μνημειῶδες τοῦτο ἔργον, δι' οὗ προβάλλεται καὶ τιμᾶται παγκοσμίως ἡ πολλαπλῆς σπουδαιότητος ἑλληνικὴ Βίβλος τῶν Ἑβδομήκοντα, ἡ ὁποία εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν μελέτην καὶ κατανόησιν ὄχι μόνον τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς γραμματείας.

ΠΑΝ. ΣΙΜΩΤΑΣ

Lester Wikstrom, *The Church of Sweden in brief*, Stockholm, 1993, pp. 41.

Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου στὰ ἑλληνικὰ εἶναι ὡς ἑξῆς: Lester Wikstrom, *Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σουηδίας ἐν συντομίᾳ*, Στοκχόλμη, 1993, σελ. 41.

Περιεχόμενα, σελ. 3. Ἡ ταυτότης τῆς Ἐκκλησίας, σελ. 5. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, σελ. 6-8. Λειτουργία καὶ λατρεία, σελ. 9-13. Ἐκκλησιαστικὴ διοργάνωσις καὶ Κανονισμοί, σελ. 14-17. Ὑπηρεσία καὶ ὑπηρεσία, σελ. 18-20. Μορφαὶ τοῦ ποιμαντικῆς ἔργου, σελ. 21-22. Οἰκουμενικαὶ σχέσεις, σελ. 23-24. Διεθνῆς ἔργον, σελ. 25-26. Ἄλλαι ὁμολογίαι, σελ. 27. Ἄλλαι θρησκείαι, σελ. 28. Παράρτημα. Διὰ τὸ Οἰκουμενικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας: Κατευθυντήριον Γράμμα γενόμενον δεκτὸν τὸ 1992 ἀπὸ τὸ κεντρικὸν σῶμα καὶ τὸ Συνέδριον τῶν Ἐπισκόπων, σελ. 29-41. Ἴδε: Βασιλείου Θ. Σταυρίδου, *Ὁ Πατριάρχης εἰς τὴν Σουηδίαν* (20-24 Αὐγούστου 1993), ἀνέκδοτον.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σουηδίας ἐμφανίζεται ὡς μία Ἐκκλησία, ἡ ὁποία προήλθεν ἀπὸ τὴν λουθηρανικὴν μεταρρυθμίωσιν (ΙΣΤ' αἰών), ἀλλὰ διεκράτησε πολλὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν καθολικὴν παράδοσιν τῆς μᾶς ἡνωμένης Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη προβάλλει ὡς ἡ πλέον συντηρητικὴ ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας, ποὺ προήλθεν ἀπὸ τὴν λουθηρανικὴν μεταρρυθμίωσιν. Ἐκράτησε τὸν ἐπισκοπικὸν βαθμὸν, τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱεροσύνης, καὶ ἄλλα στοιχεῖα τῆς καθολικῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν πίστιν, τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐξωτερικῶν τύπων τῆς θείας λατρείας.

Ὡς ἐκ τούτου εὐρίσκεται κοντὰ πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ τρέφει αἰσθήματα ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως πρὸς αὐτήν. Ἰδιαιτέρως οἱ σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τῆς Σουηδίας καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ὑπῆρξαν θετικά. Τὸ γεγονός τοῦτο κατεφάνη καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν εἰς τὴν Σουηδίαν ἐπίσκεψιν τοῦ ΚΠόλεως Βαρθολομαίου (20-24 Αὐγούστου 1993).

Σταθμὸν ἀπέτελεσεν ἡ σύγκλησις κατὰ τὸ 1593 τῆς συνόδου τῆς Οὐψάλης, ἡ ὁποία ἀπεφάσισεν ὅτι ὁ Λουθηρανισμὸς εἶναι τὸ ἐπίσημον δόγμα τῆς σουηδικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐξέδωκε τὴν ὁμολογίαν πίστεως τῆς Οὐψάλης, τῆς ὁποίας ἡ ἐπέτειος ἐωρτάσθη πέρις (1593-1993).

Οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ θεολόγοι τῆς Ἐκκλησίας ταύτης καταρτίζονται εἰς τὰς Θεολογικὰς Σχολὰς τῶν Πανεπιστημίων τῆς Οὐψάλης (1477-) καὶ τοῦ Λουνδ (1666-). Ἄνεδειχθησαν σπουδαῖοι θεολόγοι.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Σουηδίας ἐπιτελεῖ σοβαρὸν ἱεραποστολικὸν ἔργον. Μετέχει δὲ ἐνεργῶς εἰς τὸν τομέα τῶν διεκκλησιαστικῶν καὶ διαχριστιανικῶν σχέσεων. Ἄνδειξε σημαντικὸς οἰκουμενιστὰς θεολόγους, οἱ ὁποῖοι ἀπέκτησαν παγκόσμιον φήμην.

Ἡ ἔργασία αὕτη εἶναι μία πρωτότυπος συνοπτικὴ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σουηδίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Ἀποστόλου Δ. Δανιηλίδου, *Πατριάρχου Βαρθολομαίου τοῦ Α΄, Κείμενα - Ὁμιλία (1991-1992)*, Κατερίνη: Τέρτιος, 1994, σελ. 350, Φωτογραφία ὑπὸ Δ. Παλαβίδη - Ν. Μαγγίνα, ἐντὸς κειμένου: 53.

Περιεχόμενα, σελ. 343-350. Πρόλογος, σελ. 7-8. Κείμενα - Όμιλαιοι, σελ. 9-342.

Ὡς εισαγωγή εἰς τὸν κομψὸν αὐτὸν τόμον θὰ ἠμποροῦσε νὰ θεωρηθῆ τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου συγγραφέως δημοσίευμα: Δανηλίδου Ἀποστόλου Λ., *Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος ὁ Α΄*, Κατερίνη: Τέρτιος, 1992. Βιβλιοκρισία ὑπὸ τοῦ Β. Θ. Σταυρίδου, Θ 64 (1993) 345-347 καὶ ἀλλαχοῦ.

Ὁ ὑπογραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διάκονος Ἀπόστολος Δ. Δανηλίδης ἐπιτελεῖ ἐδῶ τὸ ἔργον τοῦ ἐπιμελητοῦ/ἐκδότου τῶν πατριαρχικῶν κειμένων καὶ ὁμιλιῶν τοῦ ΚΠόλεως Βαρθολομαίου, ἀπὸ τῆς καθ' Ὀκτώβριον 1991 ἐκλογῆς του εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον καὶ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1992, συγκεκριμένως: α) 25 Ὀκτωβρίου 1991 - τελευταῖον, 27 Δεκεμβρίου 1992, συνολικῶς μᾶς περιόδου 15 περίπου μηνῶν.

Μολοντι ὁ τίτλος τοῦ τόμου ἀναφέρεται εἰς τὰ κείμενα - ὁμιλίας μόνον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, παραλλήλως περιλαμβάνει οὗτος παρόμοια γραπτὰ καὶ ἀπὸ ἄλλα πρόσωπα, σὲ συνάφειαν βεβαίως πάντοτε πρὸς τὰ τοῦ πατριάρχου.

Χρησιμοποιοῦνται αἱ γλώσσαι: ἀγγλική, ἀρμενικὴ καὶ ἑλληνικὴ.

Ταῦτα ἀκολουθοῦν τὴν αὐστηρῶς χρονολογικὴν σειρὰν, χωρὶς ἀρίθμησην. Ὅπως νὰ καθίστατο βοηθητικὴ διὰ τὸν μελετητὴν ἢ εἰς τὸ τέλος παράθεσις ἐνὸς δευτέρου πίνακος καθ' ὕλην, καθὼς καὶ ἐνὸς πίνακος ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Οἱ δύο αὐτοὶ πιθανοὶ πίνακες θὰ ἦτο ἴσως δυνατόν, ὅπως προστεθοῦν εἰς τοὺς ἰδίους πίνακας τοῦ τόμου Β' τῶν παρομοίων ἐγγράφων.

Εἰς μίαν πιθανὴν περίπτωσιν τῆς ἀλλαγῆς μεθόδου μελλοντικῶς διὰ τῆς καθ' ὕλην τοποθετήσεως τῶν γραπτῶν μνημείων, τότε θὰ ἦτο ἴσως βοηθητικὴ διὰ τὸν ἀναγνώστην καὶ ἡ σύνταξις καὶ προετοιμασία μᾶς συντόμου εἰσαγωγῆς, μὲ ἱστορικὸν καὶ βιβλιογραφικὸν ὕλικὸν διὰ κάθε ὁμάδα κειμένων - ὁμιλιῶν. Τοσαῦτα περὶ τῶν πιθανοτήτων!

Παρόμοια, εἴτε καὶ συμπληρωματικά, κείμενα τοῦ ἰδίου πατριάρχου ΚΠόλεως Βαρθολομαίου (1991-1993/1994), ἀνευρίσκει κανεὶς καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν Ὁρθοδοξία, περίοδος Β', τεῦχος Α', Ἰαν. - Μαρτ. 1994. Τοιοῦτοτρόπως μὲ τοὺς δύο αὐτὰς σημαντικὰς ἐκδόσεις, ὅπως καὶ μὲ ἄλλας τῆς ἰδίας φύσεως, ὁ μελετητὴς ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του τὸ ἀνάλογον γραπτὸν ὕλικον.

Εἰς τοὺς τίτλους τῶν παρατιθεμένων ἐγγράφων/κειμένων, ἀλλὰ καὶ τὸν πίνακα περιεχομένων συναπτᾶ ὁ ἀναγνώστης τὰς ὀνομασίας ποὺ λαμβάνουν τὰ ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γραφείου τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐξερχόμενα γραπτὰ μνημεῖα. Κατὰ σειρὰν σελίδων: γράμμα, τόμος, προσφώνησις, πρόποσις, ἀπόδειξις, τηλεγράφημα, ἀντιφώνησις, κανονισμός, πράξις, μήνυμα, ὁμιλία, λόγος, χαιρετισμός, εἰσήγησις, ἀνακοινωθὲν μὲ τὰ ἀνάλογα διακοσμητικὰ ἐπιθετα ἢ τοὺς ἰδιαιτέρους χαρακτηρισμούς. Ἴδε εὐρύτερον τὰς ἐργασίας:

1. Σταυρίδου Βασιλείου Θ., *Οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι, 1860 - Σήμερον*, 2 τ., Θεσσαλονίκη 1977-1978. Βιβλιογραφία.

2. Τοῦ ἰδίου, *Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (1453 - Σήμερον)*, Β' ἔκδ., Θεσσαλονίκη 1987. Βιβλιογραφία.

3. Τοῦ ἰδίου, *Ὁ Συνοδικὸς Θεσμός εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον*, Θεσσαλονίκη 1986, Βιβλιογραφία.

Ἐνῶ, αἱ εἰς τὸν παρόντα τόμον ἐμφανιζόμεναι πρωτότυποι πατριαρχικαὶ καὶ συνοδικαὶ πράξεις, διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἁγίων, χρησιμοποιοῦν τὸν ὄρον τῆς «κατατάξεως εἰς τὸ Ἁγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» αὐτῶν (σελ. 179, 182, 185), ὁ

ἐκδότης τοῦ ὑλικοῦ εἰς τὸν πίνακα περιεχομένων του τὸν ἀντικαθιστᾷ, ἴσως ἐκ παραδρομῆς, μὲ τὸν μὴ οἰκεῖον ἀπὸ ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικῆς ὁρολογίας ὄρον τῆς «ἀγιοποιήσεως» (σ. 346). Ἴδε:

Τσέτση Γεωργίου, *Ἡ Ἐνταξίς τῶν Ἀγίων εἰς τὸ Ἐορτολόγιο*, Κατερίνη, Βιβλιοκρυσία: Β. Θ. Σταυρίδου, Ἐκκλησία 72 (1993) 108-109. Χριστιανὸς 32 (1993) 45-46.

Ὁ συλλογεὺς καὶ ἐκδότης τῶν πατριαρχικῶν κειμένων καὶ ὁμιλιῶν εἰς τὸν πρόλογόν του (σελίδες 7-8) παραθέτει τὰς σκέψεις του διὰ τὴν σημασίαν τῆς ἐκδόσεως καὶ τὴν μέθοδον ἐργασίας, ἐκφράζων συνάμα καὶ τὰς εὐχαριστίας του.

«Κάθε ἀμερόληπτος συγγραφή ἱστορικῆ, ἐρειδομένη εἰς τὰ ὡς ἄνω γραπτὰ στοιχεῖα, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν εἶναι αὕτη, ἀποτελεῖ μίαν θετικὴν προσφορὰν πρὸς τὰς παρούσας καὶ τὰς ἐπερχομένας γενεάς καὶ ἀφορμὴν χαρᾶς, ἐγκαυχήσεως καὶ μιμήσεως, εἰς προβολὴν τοῦ ἀγαθοῦ, εἰς συμβολὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ ἔρευναν τοῦ μέλλοντος» (σ. 7).

Νομίζω ὅτι ἡ παράγραφος αὕτη εἶναι ἀρκετὰ διαφωτιστικὴ ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Ὁ ἀνὰ χεῖρας τόμος τῶν πατριαρχικῶν κειμένων καὶ ὁμιλιῶν (1991- 1992) προσφέρει πηγαῖον ὑλικὸν διὰ τὴν ἔρευναν καὶ συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς βιογραφίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου. Εὐχομαί, ὅπως συνεχισθῆ ἡ πρώτη μέχρι στιγμῆς παρομοίας φύσεως καὶ ἐπιτυχῆς διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πατριάρχου Βαρθολομαίου προσπάθεια αὕτη καὶ εἰς τὸ μέλλον κατὰ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Ὁρθοδοξία. Περιοδικόν, Περίοδος Β΄, Ἰανουάριος - Μάρτιος 1994, σελ. 1-320, φωτογραφία - εἰκόνες 8.

Τὸ ἐπίσημον ἠθικοθηρησκευτικὸν περιοδικὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἶχεν ἐμφανισθῆ κατ' ἀρχὰς συνεχῶς ἐπὶ 38 ἔτη, 1-38 (1926-1963) ἀπὸ τοῦ 1926-1963, ὅτε διὰ λόγους ἐξαιρετικῆς φύσεως ἔπαυσε νὰ τυπῶνται (Περίοδος Α΄).

Ἦδη, εὐλογίᾳ Θεοῦ, μετὰ ἀπὸ 30 περίπου χρόνια (τὸ 1994) ἐκδίδεται καὶ πάλιν. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ἡ Β΄ περίοδος τῆς ἱστορίας του. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κοσ Βαρθολομαῖος εἰς τὸν Ἐνθρονιστήριόν του Λόγον (2 Νοεμβρίου 1991), μεταξὺ ἄλλων ἐπρογραμμάτιζεν:

«Ἀκόμη, ἡ ἐκδοσις ἐπισήμου ἐκκλησιαστικοῦ-θεολογικοῦ περιοδικοῦ τοῦ Πατριαρχείου, ἐκφραστοῦ τῆς θεολογικῆς σκέψεως καὶ τῶν ἀμέσων παραδόσεων αὐτοῦ, θὰ ἀποτελέσῃ μέλημα καὶ φροντίδα τῆς ἡμῶν Μετριοτήτος» (σελ. 49).

Ἡ ἐξαγγελία αὕτη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, διὰ τοῦ ἀνὰ χεῖρας τεύχους καθίσταται μία πραγματικότης.

Περίοδος Α΄. «Διευθυνταὶ Ὑπεύθυνοι» ἢ «Ἰδιοκτῆται-Διευθυνταί»: α') Χριστουπόλεως Μελέτιος (1926-1946), β') Πριγκηποννήσαν Δωρόθεος (1946-1963). Ἀρχισυντάκτης: Βασίλειος Ἀντωνιάδης (1926-1930). Ἄς εἶναι αἰωνία ἡ μνήμη των.

Περίοδος Β΄. Διευθυνσις περιοδικοῦ. Α΄, Ἐποπτεύουσα Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ: Μητροπολίται: Πέργης Εὐάγγελος, Δέρκων Κωνσταντῖνος, Ἡλιούπολεως καὶ Θείρων Ἀθανάσιος. Β΄, Διευθυντῆς Συντάξεως: Μητροπολίτης Σεβαστείας Δημήτριος. Γραμματεὺς: Διάκονος Ἀθηνάγορας Χρυσάνης. Γ', Ὑπεύθυνος Ἐκδόσεως τοῦ Περιοδικοῦ ἐν Θεσσαλονίχῃ: Ἰωάννης Φουντούλης.

Τόπος ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ ἀντὶ τοῦ Φαναρίου φέρεται τὸ Πατριαρχικὸν Ἱδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Ἱερά Μονὴ Βλατάδων, Θεσσαλονίκη, Ἑλλάς. Θὰ ἐκδίδεται δὲ κατὰ τρίμηνον. Τὰ περιεχόμενά του καλύπτουν τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ΚΠόλεως Δημητρίου (16 Ἰουλίου 1972) – 2 Ὀκτωβρίου 1991. Συνεχίζει μὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου του, τοῦ ἀπὸ Χαλκηδόνος Βαρθολομαίου (22 Ὀκτωβρίου 1991) καὶ φθάνει μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1993.

Πίναξ Περιεχομένων, σελ. 3-8.

1. Συνοδικὸν Ἀπόσπασμα ἐπὶ τῇ ἐπανεκδόσει τοῦ περιοδικοῦ «ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ», σελ. 11.

2. Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, ἐπὶ τῇ ἐπανεκδόσει τοῦ περιοδικοῦ «ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ», σελ. 13-15.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκφράζεται ἡ λύπη τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἀναστολὴν τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ «ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ» καὶ τονίζεται, «ἡ πολλαπλὴ σπουδαιότης τοιοῦτου ἐκδοτικοῦ ὄργάνου ἀπὸ τοῦ ἐν Φαναρίῳ Ἱεροῦ Κέντρου». Ἐκτὸς τούτου τρεῖς ἄλλοι λόγοι καθιστοῦν ἐπιτακτικὴν τὴν ἐπανεκδοσὶν τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

α) Ἡ συντονιστικὴ μετὰ τῶν ὀρθοδόξων εὐθύνῃ τῆς πρωτοθρόνου Ἐκκλησίας ΚΠόλεως. β) Ἡ σπουδὴ καὶ ἡ ὀρθὴ τοποθέτησις ἀπὸ πλευρᾶς ὀρθοδόξου τῆς συμμετοχῆς τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, ὑπὸ τὴν στενὴν καὶ τὴν εὐρυτέραν αὐτῆς ἔννοιαν. γ) Ἡ ἀνάγκη ἐκφράσεως τῆς ἐπισήμου ἐκκλησιαστικῆς γνώμης ἐπὶ τῶν συγχρόνων προβλημάτων.

3. Σεβαστείας Δημητρίου, *Τοῖς Ἐντευξομένοις*, σελ. 17-18.

Τὸ περιοδικόν, κατὰ τὸν διευθυντὴ τῆς συντάξεως, θὰ περιλαμβάνῃ:

α) Εἰδήσεις διὰ τὰς ὀρθοδόξους καὶ τὰς ἄλλας χριστιανικὰς Ἐκκλησίας. β) Ἐγγραφα, σχέσιον ἔχοντα πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. γ) Ἐπιστολὰς πάσης φύσεως. δ) Πραγματείας καὶ ἄρθρα ἱστορικά, ἠθικά, θρησκευτικά, θεολογικά, ἐπιστημονικά, καὶ ἄλλα. ε) Ἀσφαλῶς καὶ βιβλιογραφικὰ διαφόρων κατηγοριῶν.

Τὸ σημεῖωμα τοῦτο ἐντάσσεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν παρομοίας φύσεως κατὰ καιροὺς δημοσιευθέντων ὑπὸ τῶν Βασιλείου Ἀντωνιάδου, Ἡλιουπόλεως Γενναδίου, Διευθύνσεως τῆς «Ὀρθοδοξίας», Πριγκιπωννήσων Δωροθέου, Βασιλείου Θ. Σταυρίδου, Ἀδαμαντίου Στ. Ἀνεσιτίδου, κ.ἄ.

Εἰσαγωγικὸν Κεφάλαιον. Θάνατος τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου καὶ ἐκλογὴ τοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, σελ. 19-67. Καλὸν θὰ ἦτο ἴσως νὰ ὑπῆρχεν ἐνταῦθα καὶ μία φωτογραφία τοῦ αἰοιδίμου πατριάρχου ΚΠόλεως Δημητρίου.

Μέρος πρῶτον. Κύρια ἐκκλησιαστικὰ γεγονότα, σελ. 69-264. Μέρος δεῦτερον. Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά, σελ. 265-320.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸν πίνακα καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν περιεχομένων εἰς τὸ Ἀ' τοῦτο τεῦχος τῆς περιόδου Β' τῆς «Ὀρθοδοξίας» δὲν ἐντάσσονται τὰ σημεῖα: δ) Πραγματεία καὶ ἄρθρα καὶ ε) Βιβλιογραφικὸν ὕλικόν, τὰ ὁποῖα βεβαίως θὰ ἀρχίζουν νὰ συμπεριλαμβάνωνται ἀπὸ τὰ ἐπόμενα τεύχη. Εἰς τὸν πίνακα περιεχομένων δὲν καταγράφεται κατάλογος εἰκόνων καὶ φωτογραφιῶν (σελ. 9, 118, 126, 133, 268, 272, 274, 283, συνολικὰ 8 τὸν ἀριθμὸν). Ἡ ἐπανεμφάνισις τοῦ περιοδικοῦ «ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ» ἀποτελεῖ σταθμὸν καὶ ἱστορικὸν γεγονός. Ἡ ἐκδοσις εἶναι πάντα ἄφθογος.

Ὁ γράφων, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοῦ 1951 (-1963) διετέλεσε συνεργατῆς τῆς «Ὀρθοδοξίας», χαίρει διὰ τὴν ἐκ νέου ἐμφάνισίν της καὶ εὐχεται συνεχῆ καὶ ἀπρόσκοπτον τὴν ἐκδοσὶν της.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ

Βασιλείου Θ. Σταυρίδου, Καθηγητοῦ τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης,

Συνοπτικὴ Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἔκδ. Πατριαρχικὸν Ἴδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 150.

Ὅπως ἀναφέρει στὸν πρόλογό του ὁ συγγρ. τῆς παρουσίας ἐργασίας, σκοπὸς τῆς συγγραφῆς τῆς εἶναι νὰ παρουσιάσει μίαν σύνοψη τοῦ γνωστοῦ ἔργου του γιὰ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, μέθοδο ποὺ στὸ παρελθὸν ἀκολούθησαν καὶ ἄλλοι διακεκριμένοι ἱστορικοὶ ὡς οἱ Φιλάρετος Βαφειδῆς, Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, Γεράσιμος Κονιδάρης. Μετὰ τὴν εἰσαγωγή του, ὁ συγγρ. περνᾷ στὴν ἐξέταση τοῦ πρώτου μέρους τοῦ βιβλίου του, τὸ ὁποῖο καλύπτει τὴν βυζαντινὴν περίοδο 324-1453 καὶ τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀκτώ κεφάλαια ἀναφερόμενα στὶς σχέσεις Ἐκκλησίας-Πολιτείας, στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Διοίκηση (ὅπου ὑπάρχουν ἐξῆς ὑποκεφάλαια: Ἴδρυσις-Ἐξελίξεις τῆς Ἐκκλησίας Κπὸλεως. Συνοδικὸς Θεσμός. Ὁφφίκια-Ἀξιώματα. Ἱεραρχία. Ἐκκλησιαστικὴ Δικαιοδοσία, Ἱεραποστολαί), στὸ Δογματικὸν-Κανονικὸν Ἔργον, στὶς Σχέσεις Ἐκκλησιῶν (ὅπου τέσσερα ὑποκεφάλαια: Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον-Ἀρχαία Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς. Παλαιὰ-Νέα Ρώμη. Ἄλλαι Κινήσεις. Διαπιστώσεις). Ἀκολουθοῦν τὰ κεφάλαια: 5. Μοναχισμὸς, 6. Θεία Λατρεία, 7. Φιλανθρωπία, 8. Ἐκκλησιαστικά-Θεολογικά Γράμματα. Ἀπὸ τὴν ἀπαρίθμηση τῶν ἀνωτέρω εὐκόλα μπορεῖ κανεὶς νὰ συμπεράνει γιὰ τὰ ὅσα χρήσιμα καὶ κατὰ συνοπτικὸν τρόπον προσλαμβάνει ὁ ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου: γιὰ τὸ Πατριαρχεῖο καὶ τὰ πρεσβεία τιμῆς του, τὴν σύγκληση τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐντὸς τοῦ κλίματός του, τὴν θέση του ὡς ὄρατου κέντρου τῆς ἐνόπτης τῆς Ἐκκλησίας, τὴν προσφορά του στὶς ἄλλες χεμαζόμενες Ἐκκλησίες, τὸ δικαίωμα του ἐπὶ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν τῆς διασποράς, ἀλλὰ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκκληίου τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἄλλων κληρικῶν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη, τὴν ἔννοια, τέλος, τοῦ Σταυροπηγίου.

Τὸ δεῦτερον μέρος εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας (1453-1923). Φυσικὰ τῶρα μεταβάλλονται πολλοὶ συσχετισμοὶ καὶ ὑπεισέρχονται νέοι παράγοντες στὴν δυναμικὴ τῆς πορείας του: Ἐκκλησίας-Πολιτείας (καὶ ἐδῶ Πολιτεία ἐννοεῖται ἀσφαλῶς ὁ Σουλτάνος καὶ ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία), Διαχριστιανικαὶ Σχέσεις (μὲ τὰ ἐξῆς ὑποκεφάλαια: Γενικά, Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον-Ἀρχαία Ἀνατολικά Ἐκκλησία, Κωνσταντινούπολις-Ρώμη, Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον-Παλαιοκαθολικισμὸς, Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον-Ἀγγλικανισμὸς, Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον-Προτεσταντισμὸς, Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον-Οἰκουμενικὴ Κίνησις). Στὸ τρίτο κεφάλαιο ἐξετάζονται αἱ Αἰρετικαὶ Κακοδοξίαι-Θρησκευτικαὶ Ἐριδες-Σχίσματα, στὸ τέταρτο τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Πολίτευμα (ὅπου ἐδῶ τὰ ὑποκεφάλαια: Ὁ Πατριάρχης κ.λπ., Ὁφφίκια-Ἀξιώματα, ὁ συνοδικὸς θεσμός, ἐκκλησιαστικὴ δικαιοδοσία). Στὸ πέμπτο κεφάλαιο ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὴν Ἱεραρχία καὶ τὸν κλῆρο, στὸ ἕκτο γιὰ τὶς διορθόδοξες σχέσεις, τὸ ἕβδομο γιὰ τὸν Μοναχισμὸ, τὸ ὄγδοο γιὰ τὴν θεία λατρεία ἐνῶ τὰ δύο τελευταῖα ἀσχολοῦνται μὲ τὴν Φιλανθρωπία (τὸ ἕνατο) καὶ τὰ Ἐκκλησιαστικά-θεολογικά Γράμματα (τὸ δέκατο καὶ τελευταῖο τοῦ δευτέρου αὐτοῦ μέρους).

Τὸ τρίτο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Β. Σταυρίδου τιλοφορεῖται: Ἡ Τουρκικὴ Δημοκρατία (1923-1990). Καὶ στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ὁ συγγρ. πορεύεται ἀναζητώντας τὶς σχέσεις τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου μὲ τὴν Πολιτεία, τὴν Ἱεραποστολή, τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Διοργάνωση (ὅπου τέσσερα ὑποκεφάλαια: Ὁ Πατριάρχης, ὁ συνοδικὸς θεσμός, ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια, ἐπαρχία), Διορθόδοξοι Σχέσεις, Ἱεραρχία - Κλῆρος - Μοναχισμὸς, Θεία Λατρεία, Χριστιανικὸς βίος, Ἐκκλησιαστικά - θεολογικά Γράμματα, Διαχριστιανικαὶ σχέσεις (ὅπου τὰ ὑποκεφάλαια: Γενικά, Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον-Ἀρχαία Ἀνατολικά Ἐκκλησία, Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον-Ρωμαιοκαθολικὸί, Οἰκουμενικὸν

Πατριαρχεῖον-Ἀγγλικανοί, Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον-Προτεστάνται, Λουθηρανοί, Παγκόσμιος Λουθηρανικὴ Ὁμοσπονδία, Παγκόσμιος Σύνδεσμος τῶν Μεταρρυθμισμένων Ἐκκλησιῶν, Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, Οἰκουμενικὴ Κίνησις). Τὸ βιβλίον κλείνει μὲ τὸ Παράρτημα, ὅπου ἡ Βιογραφία τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Δημητρίου καὶ ἡ βιβλιογραφία.

Γενικὰ ἔχουμε ἐδῶ ἓνα εὐσύνοπτο ἐγχειρίδιον χρήσιμο γιὰ τὸν ἐρευνητὴν, τὸν μελετητὴ συναφῶν θεμάτων, τὸν κληρικὸν, τὸν πιστὸ Ὁρθόδοξο καὶ τὸν κάθε Χριστιανὸν ποὺ θὰ θελήσῃ νὰ προσεγγίσει τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μας. Ἔργον γραμμένον μὲ περισσὴν ἀγάπην γιὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπὸ εὐσεβῆ ἐπιστήμονα ποὺ ἀφιέρωσε τὴν ζωὴν του εἰς τὴν διακονίαν τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου ἀξίζει τὸν κόπον νὰ μελετηθῇ καὶ ὁ ἀναγνώστης του πολλὰ χρήσιμα ἔχει νὰ ἀποκομίσει.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ